בית משפט לענייני משפחה בירושלים

18 מאי 2021

ת"ע 40247-05-19 ק' ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז ירושלים ואח'

ת"ע 29625-05-19 ק' ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז ירושלים ואח'

בפני כב' השופט פליקס גורודצקי

תובעים **1. א' ק' ד'**
2. ע' ק' ד'

באמצעות ב"כ עוה"ד שלמה בן כהן ואח'

נגד

נתבע **ט' ק' ד'**

באמצעות ב"כ עוה"ד שי פרץ

פסק דין

לפניי שני הליכים משפטיים:

ת"ע 29625-05-19 שעניינו בקשה למתן צו קיום צוואה מיום 21.10.13 (להלן: "**הצוואה**"), במסגרתה הוריש המנוח --- (להלן: "**המנוח**") את זכויותיו בשתי חנויות – לשותפו העסקי – מר ג' (להלן: "**מר ג'**") ואת יתרת רכושו לאחיו – מר --- (להלן: "**המבקש**"), וככל שזה לא יהיה בין החיים לילדי המבקש - בחלקים שווים.

ת"ע 40247-05-19 שעניינו התנגדות לצו קיום צוואה שהגישו אחיו הנוספים של המנוח, מר --- (להלן: "**המתנגד 1**") ומר --- (להלן: "**המתנגד 2**") (שני המתנגדים ביחד ייקראו להלן: "**המתנגדים**").

רקע עובדתי רלוונטי

1. המבקש והמתנגדים הינם אחיו של המנוח.

2. המנוח מעולם לא נישא ולא נולדו לו ילדים.

3. המנוח הלך לבית עולמו ביום 03.2019.--.

4. המנוח הותיר אחריו את הצוואה. יצוין כי עובר לעריכת הצוואה, ערך המנוח שתי צוואות נוספות:

צוואה מיום 14.8.2008 - במסגרתה ציווה את זכויותיו בשתי החנויות למר ג' ואת יתרת הרכוש למבקש וככל שזה לא יהיה בין החיים לילדי המבקש - בחלקים שווים (להלן: "**הצוואה הראשונה**").

צוואה מיום 31.12.08 - במסגרתה ציווה את כל רכושו למבקש, וככל שזה לא יהיה בין החיים לילדי המבקש - בחלקים שווים (להלן: "**הצוואה השנייה**").

5. הצוואה הוגשה לקיום ובעקבות הגשת ההתנגדות, הועברו שני ההליכים להכרעתו של בית משפט זה.

<u>עיקר טענות המתנגדים</u>

6. המתנגדים מכירים בערך החשוב ביותר של כיבוד רצון המצווה וכן מכירים בחשיבות קיום צוואות המבטאות את רצונותיהם. יחד עם זאת, מקום בו ישנן ראיות ו/או נסיבות ששומטות את הקרקע סביב צוואה ומציגות תמונה מדאיגה של מרמה ו/או השפעה בלתי הוגנת, אין לומר כי מדובר בצוואה המבטאת את רצונו הכנה והאמיתי של המצווה.

7. הצוואה הינה צוואה שניתן לומר עליה כי "רב הנסתר על הגלוי" בכל הנוגע לנסיבות עריכתה. מדובר בצוואה של מצווה אשר היה נתון להשפעה בלתי הוגנת, לא היה כשיר לחתום על צוואה ולא הבין על מה הוא חותם.

8. אמנם נכון כי מצווים מנשלים לעתים את קרוביהם מצוואותיהם, אולם מקום בו הייתה מערכת יחסים קרובה, תומכת ואוהבת בין המתנגדים לבין המנוח, כאשר נישול המתנגדים סותר את התחייבויות המנוח במשך השנים וכאשר ברור כי מדובר במצווה אשר סבל מבעיות פיזיות ונפשיות קשות ביותר, אשר גרמו לו להיות אדם נוח וקל להשפעה – אין מנוס מן המסקנה כי הצוואה 'בחטא יסודה' ודינה להתבטל.

9. המנוח נפטר כשהוא רווק, ללא בת זוג וללא צאצאים.

10. מאז פטירת אב הצדדים, לקח על עצמו המנוח, שהיה הבן בכור, את תפקיד ראש המשפחה. מקור פרנסתה של המשפחה היה בX משפחתית (להלן: "**הX**"), אותה הקים אבי הצדדים. לאחר פטירתו של אב הצדדים, החל המנוח להפעיל את הX. מגיל צעיר, עבדו המתנגדים יחד עם המנוח בX.

11. המתנגד 1 הצטרף לעבודה בX בערך בגיל 14, עד שפתח עסק פרטי באותו תחום בגיל מתקדם יותר. עד היום ממשיך המתנגד 1 לפקוד את ה X ולבצע בה עבודות.

12. החל מגיל 15, גם המתנגד 2, שהה עם אחיו בX ועזר ככל יכולתו, לרבות בתקופת שירותו הצבאי.

13. המנוח סבל, כמעט מאז ומעולם מהתמכרות חמורה לאלכוהול וסמים. למעשה, מאז היו המתנגדים בני עשרה זכורה להם תמונה רצופה ועקבית של המנוח כשהוא בגילופין.

14. המנוח לא הסתפק בשימוש באלכוהול וצרך גם סמים מכל הסוגים, ללא הפסקה ובכמויות נכבדות.

15. לא אחת הגיע המנוח לכדי אשפוז בבתי חולים בשל צריכה מוגברת של אלכוהול ו/או סמים. לבעיית ההתמכרות החמורה התלוותה גם בעיה נפשית שליוותה את המנוח משך שנים ועד ליום מותו. המנוח אף אושפז בעבר, על רקע נפשי, במסגרות פסיכיאטריות והיה נוטל תרופות פסיכיאטריות באופן תדיר.

16. ההתמכרות לסמים ואלכוהול כמו גם הבעיה הנפשית ממנה סבל המנוח היוו 'כר פורה' בעבור המבקש, לייצר תשתית של השפעה בלתי הוגנת וסחיטה רגשית על המנוח במשך שנים, על מנת להביאו לחתום על הצוואה וזאת, מבלי לגרוע מן הטענה שהצוואה אפשר וכלל לא נחתמה ע"י המנוח.

17. לאחר מותו של אב הצדדים, המתנגד 1 והמנוח היו אמונים על פרנסת המשפחה, לרבות ובעיקר, פרנסת אמם של הצדדים (להלן: "**אם הצדדים**" או "**האם**") ושל המבקש, שכן המבקש, מאז גיל ילדות, עשה לעצמו מנהג של בטלה קבועה מעבודה, תוך מחייה על חשבון אחרים.

18. בין המנוח לבין המתנגד 1 שררה אחווה ואהבה לרוב, ובשנת 1987 אף רכשו השניים ביחד דירה להשקעה ברחוב --- ב--- והדירה נרשמה על שם המנוח בלבד.

19. לאחר מות אם הצדדים ולבקשת המנוח, הסתלקו המתנגדים מחלקם בעיזבון האם, לטובת המנוח.

20. המתנגדים נעתרו לבקשת המנוח להסתלק מעיזבון אם הצדדים, לנוכח דבריו כי הוא עירירי וממילא כל רכושו יעבור למתנגדים בבוא היום.

21. בעיית ההתמכרות של המנוח לסמים ואלכוהול הלכה והחמירה עם השנים. המנוח החל לצרוך סמים ואלכוהול בכמויות בלתי נתפסות ולכן עיקר המטלה של ניהול ה X נפל על כתפי המתנגד 1.

22. נפח העבודה בX הלך וגדל ולכן בתחילת שנות התשעים של המאה הקודמת הביא המנוח את מי שהיה שותפו בחנות --- ב--- – מר ג', המוזכר אף בצוואה כיורש של החנות הנ"ל, לסייע בניהול הX.

23. המתנגד 1 והמנוח היו אחים קרובים בדם ובנפש. עד יומו האחרון של המנוח שמרו המבקש 1 והמנוח על קשר יומיומי רציף שכלל שעות שיחה רבות, עזרה הדדית, תמיכה נפשית ורגשית וכו'.

24. לפני מספר שנים התוודה המנוח בפני המתנגד 1 על חיבתו לגברים, על כך שהוא מפוצל בזהותו המינית ועל כך שהדבר קורע את נפשו מצד אחד, אך מצד שני מדובר בצורך אמיתי שלו.

25. המתנגד 1 וילדיו ביקרו את המנוח באופן תדיר, לרבות שבתות וחגים. המנוח שוחח מספר פעמים ביום עם המתנגד 1 ועם ילדיו.

26. המנוח דאג לציין בכל הזדמנות בפני בנו הבכור של המתנגד 1 "אל תדאג כשאני אמות אני אדאג שאתם תהיו מסודרים. אתם הייתם לצידי במהלך חיי ואני אהיה בשבילכם פה מתי שתצטרכו כולל אחרי מותי".

27. הקשר בין המנוח לבין המתנגד 2 היה קשר חזק וקרוב יותר מאשר הקשר עם המתנגד 1. בעבור המתנגד 2 המנוח היה יותר אבא מאשר אח. מגיל 15 שהה המתנגד 2 לצד המנוח, ביצע עבורו מטלות ובילה עמו באופן תדיר גם בשעות הלילה. בתקופת שירותו הצבאי, המתנגד 2 היה מגיע לביתו של המנוח בכל סוף שבוע ונשאר שם עד לתחילת השבוע. המנוח היה נוהג תמיד לתת למתנגד 2 דמי כיס לשם קיומו השבועי בצבא. המתנגד 2 ראה במנוח גם כאב רוחני וגם כחבר נפש.

28. לפני חתונתו של המתנגד 2 המנוח ליווה אותו בכל ההכנות לחתונה, עזר לממן חלק מהוצאות החתונה וכו'. גם כאשר המתנגד 2 רכש דירה ראשונה יחד עם אשתו, המנוח סייע לו לבחור את הדירה ונתן לבני זוג מתנה נדיבה על מנת שתהיה להם היכולת לרכוש את הדירה.

29. המתנגד 2 נתן למנוח את הזכות לשמש כסנדק לבנו וזאת למרות שאביה וסבה של אשתו, היו עודם בחיים בעת ההיא.

30. המנוח תמיד אמר למתנגד 2 שהוא רואה בבנו כבן שלו וכבשר מבשרו. עד סמוך למועד פטירתו, בכל מפגש המנוח דאג להעניק לבנו של המתנגד 2 דמי כיס בסכומים נאים.

31. בכל הזדמנות הדגיש המנוח שהוא ידאג לפרנסתו של המתנגד 2 בחייו וגם לאחר לכתו.

32. לאחר פטירת אם הצדדים בשנת 2008 הסכים המתנגד 2 להסתלק מעיזבונה לטובת המנוח. אשת המתנגד 2 חששה מכך אך המנוח דאג לציין בפנייה כי הוא עריר ואין בכוונתו להתחתן ולהביא ילדים ולכן ממילא כל ירושת אם הצדדים, כמו גם כל נכסיו, יעברו בבוא היום ליתר האחים או לילדיהם.

33. בכל מקום בו המתנגד 2 היה זקוק לסיוע כספי הוא הסתייע במנוח.

34. את כל עבודות ה--- לבית הראשון, השני והשלישי של המתנגד 2, המנוח ביצע ללא כל תמורה.

35. המתנגד 2 ניסה בכל כוחו לסייע למנוח להילחם בהתמכרות לאלכוהול ולסמים קשים ממנה סבל. משך התקופה האחרונה לחייו של המנוח ולנוכח ההידרדרות הקשה במצבו הבריאותי, דאג המתנגד 2 לבקר את המנוח כמעט בכל יום. אשתו של המתנגד 2 דאגה לבשל למנוח מאכלים שאהב, שקדה עבורו על מציאת רופאים מומחים שיטפלו בו, דאגה ללוות אותו לבדיקות רבות, ניהלה עבורו שיחות ומפגשים עם רופאי בית החולים וכו'.

36. לנוכח טיב היחסים בין המתנגדים למנוח, לא הייתה כל סיבה למנוח להדיר את המתנגדים מעיזבונו.

37. לעומת הקשרים בין המנוח למתנגדים, היה למנוח גם קשר רציף וקבוע עם המבקש – קשר שניתן לכנותו במילים "חד כיווני". מזה שנים רבות החליט המבקש כי "תורתו - אומנותו" וכי אין בכוונתו לעבוד יותר.

38. המבקש הפך את הX למקום מושבו, היה קרוב למנוח ויכול היה בנקל להשפיע עליו במהלך חייו. תקופה ארוכה מאוד היה המנוח נתון לסחיטה רגשית מצד המבקש אודות קשייו הכלכליים. המנוח אשר היה בעל ממון, וכמצוות הורי הצדדים שילם עבור המבקש את כל הוצאותיו וכל הוצאות בני משפחתו.

39. המנוח נשא בחלק גדול מתשלומי השכירות של המבקש, נתן לו כספים במזומן על בסיס יומי, ומימן עבורו הוצאות נוספות. לא אחת התלונן המנוח בפני המתנגדים עד כמה קשה לו לשאת בהוצאות המבקש ומשפחתו ועד כמה הוא נתון לסחיטה רגשית ונפשית מצד המבקש.

40. ברגעי משבר קשים סיפר המנוח למתנגדים כי הוא עשה ועודנו עושה חטאים רבים וכי המבקש הוא היחיד שיוכל לגאול את נפשו לאחר לכתו מן העולם. המנוח חזר והדגיש כי הוא תומך

כלכלית במבקש על מנת לאפשר לו לעסוק בעבודת קודש ואז המבקש יהיה ראוי דיו להתפלל לרחמים ולמחילה על נפשו של המנוח, היום ולאחר לכתו.

41. המבקש שכנע את המנוח כי הוא היחיד שיוכל להביא לגאולתו של המנוח, מאחר והמתנגדים הם "כופרים" והתרחקו מהדת וללא תפילותיו של המבקש, ביום פקודה, יישלח המנוח לגיהינום. המבקש לא היסס ולא בחל באמצעים וניצל את הידיעה על מעשיו המיניים של המנוח לצורך סחיטה רגשית ונפשית של המנוח.

42. המבקש הינו אדם מניפולטיבי שאינו בוחל בתחבולות, אדם תוקפני וכוחני, אך בד בבד אדם חכם וכריזמטי היודע לעמוד על שלו. מנגד, המנוח היה אדם שקל מאוד להשפיע עליו ושיקול דעתו היה לוקה בחסר בעשור האחרון לחייו.

43. עד לאחרונה ממש, לא ידעו המתנגדים ולא שערו בנפשם כי המנוח ערך צוואה, בטח לא צוואה כזו המנשלת אותם מכל זכות לירושה מעיזבונו.

44. מאז תום תקופת האבל ועד היום, לא קיבלו המתנגדים כל מידע אודות נסיבות עריכת הצוואה אשר ממילא הינן נסיבות בעלות "ריח רע" וזאת בלשון המעטה.

45. בידי המתנגדים שלל ראיות אודות ההשפעה הבלתי הוגנת של המבקש על המנוח.

46. עורך הצוואה ו/או העדים לצוואה היו אנשי ביצוע של המבקש ו/או אנשי אמונו ולפיכך הטעו את המנוח ו/או החתימו אותו על הצוואה ללא הסבר ו/או החתימו אותו על הצוואה בהליך שלא כדין ו/או לא זיהו את החותם מולם כדבעי.

47. הליך חתימת הצוואה לא הוסרט ולא צולם, על אף שהעדים ו/או עורך הצוואה ודאי היו ערים לעובדת היות המנוח במצב רפואי סבוך ו/או חסר כשירות לעניין.

48. המבקש ומי מטעמו היו עדים לעשיית הצוואה ו/או לקחו באופן אחר חלק בעריכתה.

49. הצוואה חסרה חסר מהותי בשל העובדה שהיא איננה מפרטת את מקום עריכתה ו/או מקום חתימתה וזאת למרות שהיה מדובר בצוואה של אדם עם בעיות נפשיות ניכרות.

50. ישנן מספר צוואות קודמות שערך המנוח, קודמות וייתכן שגם מאוחרות, שהן שונות בתכלית מן הצוואה.

<u>עיקר טענות המבקש</u>

51. המתנגדים מעלים טענות חסרות כל בסיס, השערות, שאלות ותהיות בחלק מהתנגדותם לקיום הצוואה של המנוח, המתנגדים לא הציגו ולו אסמכתה אחת, או טענה אחת מבוססת עובדתית או משפטית. השערות ותהיות אינן עילה להתנגדות לקיום צוואה, ואינן מהוות עילה לביטול צוואה.

52. נטל ההוכחה שהמצווה לא היה בדעה צלולה, לא פירש נכונה את המציאות הסובבת אותו ולא ידע להבחין בטיב הצוואה שערך, רובץ לפתחו של מי שמתנגד לצוואה ועליו להרים הנטל כדי להוכיח זאת.

53. טענות המתנגדים סותרות את עצמן:

מחד הם מעלים טענות נגד הצוואה וטענות בעניין מצבו הרפואי ו/או הנפשי של המנוח וכן טענות בדבר השפעה בלתי הוגנת, כשמנגד הם טוענים כי "עד ממש לאחרונה לא ידעו המבקשים כי המנוח ערך צוואה...."

מחד טוענים המתנגדים כי המנוח חתם על צוואה כשהיה לא כשיר או תחת השפעה, ומנגד כי כלל לא חתם על צוואה.

54. המתנגדים מעלים טענות חמורות ללא כל בסיס, כמו זיוף הצוואה, חתימות ע"י מאן דהוא אחר על צוואה שנערכה בפני שני עדים מכובדים, עורכי דין וותיקים, שאחד מהם טיפל במשך שנים בענייני של המנוח, כל זאת מבלי שיש בידיהם ולו ראיה אחת לטענותיהם.

55. המנוח היה אדם נורמטיבי, היה כשיר לחתום על צוואה, ולא הייתה עליו כל השפעה בלתי הוגנת בעת שערך את הצוואה שהוגשה לקיום, לא מצד המשיב ולא מצד צד ג' אחר כלשהוא.

56. המנוח היה עצמאי, עבד לפרנסתו במשך כל השנים, ניהל עסק מכובד ומרוויח, צבר לעצמו רכוש וכספים.

57. בתקופות מסוימות נהג המנוח לשתות אלכוהול כפי שרבים עושים, כשבמשך שנים, בהמלצת הרופאים, הפחית בשתיית משקאות חריפים, עד אשר חדל לחלוטין, אך בשום שלב לא היה במצב של היעדר יכולת נפשית או שכלית או אחרת לנהל את ענייניו הרכושיים והבריאותיים, לרבות כתיבת צוואה. המנוח מעולם לא נזקק לעזרה חיצונית של מאן דהוא בענייניו והוא טיפל בהם במשך כל שנותיו עד יומו האחרון באופן עצמאי ובלעדי.

58. המתנגדים טוענים מחד כי המנוח נטל על עצמו את כל פרנסת המשפחה במשך כל השנים, ניהל עסק מרוויח בX ורכש נכסים ומנגד מנסים לתאר את המנוח כמי שלא היה כשיר לביצוע פעולות ומכאן רוצים להסיק כי לא היה כשיר לכתוב צוואה רק מפני שהם אינם נהנים מהצוואה.

59. על אף נטייתו לשתייה חריפה עשה המנוח מאמץ רב להיגמל, עד שכבר למעלה מ-7 שנים קודם לפטירתו נגמל לחלוטין מהרגל זה, על אף שעניין זה כלל לא פגע בתפקודו היום יומי בניהול העסק או בניהול חייו האישיים ו/או בכל פעולה אחרת שביצע.

60. המנוח מעולם לא אושפז על רקע פסיכיאטרי. המנוח סבל מבעיות בריאות אחרות, שחלקן קשורות בשתייה חריפה ובשל כך אושפז כ-3 פעמים. אך אין בעובדה זו כדי להשפיע על מצבו הבריאותי הכללי ומצבו הנפשי והקוגניטיבי. המנוח היה עצמאי בכל פעולותיו במשך כל חייו וניהל את כל ענייניו לרבות ענייניו הרכושיים והרפואיים בעצמו ולא נזקק מעולם לעזרתם של אחרים.

61. המנוח היה זה שעזר לאחרים, לרבות לצדדים במשך חייהם.

62. המנוח הקפיד שלא לנסוע בשבת ובשנים האחרונות לחייו הקפיד יותר בשמירת השבת, אהב את הפרטיות שלו ואת השקט שלו, ולא נהג להתארח אצל הצדדים.

63. המתנגד 1 הסב צער רב למנוח בשל התנהגותו הלא ראויה, אשר כללה ביצוע עבירות פליליות ואשר הייתה למורת רוחו של המנוח.

64. המתנגד 1 עזב את הX עקב סכסוכים בינו לבין המנוח.

65. לאחר פטירת אב הצדדים נוצר נתק בין המתנגד 1 למנוח, אף עד כדי איום ברצח מצד המתנגד 1 כלפי המנוח.

66. במשך כל השנים המנוח סייע ללקוחות של המתנגד 1 אשר קיבלו שירות לא מספיק טוב.

67. התנהגותו של המתנגד 1 עם נשים, גרמה צער ובושה גדולה למנוח ולמשפחה בכלל.

68. הטענות המבזות והשקריות באשר למנוח והליכתו עם גברים כביכול, אין בהן צל של אמת. המדובר בטענות שקריות שאין להן כל בסיס. מצער שהמתנגדים מנסים להכפיש את שמו הטוב של המנוח בעוד הוא לא יכול להגן על שמו הטוב ולדחות את טענותיהם המבזות בעצמו.

69. המנוח סייע כפי שציין המשיב לכל אחד מבני המשפחה ושימש כאב לכולם. ברם לא נעלמו ממנו התנהגותם הלא ראויה של המתנגדים מחד ומצבם הכלכלי השפיר מנגד.

70. לאחר פטירת אם הצדדים ועד לחתימת הצדדים על הסתלקות מחלקם בעיזבונה, המתנגד 2 פיתח מריבה עם המנוח עד כדי כך שרדף אחריו עם פטיש, תוך שהוא שובר ראי ושולחן במשרד הX, דבר שאילץ את המנוח לברוח ולהזמין משטרה.

71. בשל סכסוך זה המנוח והמתנגד 2 לא היו בקשר משך חצי שנה, עד אשר במסיבת בת מצווה של ביתו של המתנגד 1 השתכנע המנוח לחדש את הקשר עם המתנגד 2.

72. המתנגדים סירבו תחילה לחתום על הסתלקות מעיזבון האם, למרות שידעו שרכוש רב שהיה רשום על שם האם נקנה בכספי המנוח והיה למעשה שייך לו. רק לאחר עיכוב של מס' שבועות רבים מצד המתנגדים, חתמו בסופו של דבר המתנגדים על ההסתלקות. עיכוב זה הסב נזקים גדולים למנוח והכעיס אותו מאוד. לאחר החתימה דאג המנוח שהמתנגדים יקבלו את שווי חלקם בדירת האם ב---.

73. לא ניתן לקבל את טענת המבקשים כי יחסיהם עם המנוח היו כה טובים ואידיאליים. ההפך הוא הנכון. היחסים של המתנגדים עם המנוח היו רעועים עד מאוד.

74. המבקש החל עובד לפרנסתו מאז גיל 14, בסמוך לפטירת אביו. כל טענות המתנגדים כי המבקש בחר לא לעבוד, לקבל כספים ו/או לחיות על חשבון המנוח הן כזב מוחלט והן אף בגדר הוצאת דיבה.

75. המבקש הינו אב לשמונה ילדים והוא מפרנס אותם במשך כל השנים בכבוד ובאופן עצמאי.

76. למתנגד 1 דירת פנטהאוז בת 8 חדרים + דירה נוספת והוא משכיר חלק מדירת הפנטהאוז שלו ואת הדירה הנוספת שברשותו, כאשר למתנגד 1 רק 2 ילדים שהינם כבר גדולים ומפרנסים את עצמם.

77. למתנגד 2 וילה גדולה בבעלותו, ביישוב ---, לה צמודים יחידות דיור המושכרות על ידו, כאשר למתנגד 2, ארבעה ילדים – מתוכם שני ילדים גדולים.

78. מנגד למשיב יש דירה אחת קטנה בשכונת --- ב--- בת 3 חדרים, ומשפחה בת 8 ילדים.

79. המתנגד 1 ומשפחתו ובכלל זה אשתו, ידעו על הצוואה ואף שוחחו עם המנוח בעניין זה.

80. המתנגד 2 אף שלח את בנו לדבר עם המנוח על הצוואה ולברר מדוע הוא לא מוריש לאביו דבר. המנוח הבהיר כי מדובר בנושא מורכב וביקש שלא להתערב בעניין.

81. המנוח חתם על הצוואה כשהוא כשיר ומתוך צלילות דעת ובחירה חופשית לחלוטין לעשות בעיזבונו עפ"י רצונו האישי בלבד.

82. הצוואה אינה הצוואה היחידה שכתב המנוח. קדמו לה שתי צוואות קודמות משנת 2008, מחודשים אוגוסט 2008 ודצמבר 2008.

83. מעיון בשתי הצוואות הקודמות ניתן לראות כי המנוח היה עקבי ברצונו, ובאף אחת מהצוואות לא בחר להוריש מעיזבונו למתנגדים.

בצוואה הראשונה ציווה המנוח את כל רכושו למבקש, למעט זכויותיו בחנות ה--- הסמוכה לX, אותן ציווה למר ג'.

בצוואה השנייה, בעקבות סכסוך שהתגלע בינו לבין מר ג', החליט המנוח לשנות את צוואתו ולא להוריש למר ג' את זכויותיו (מחצית) בחנות ה---, כשאת כל עיזבונו ציווה המנוח למבקש בלבד.

84. לאחר מס' שנים החליט המנוח לתקן את צוואתו, ולכתוב את הצוואה, בה הוריש שוב לשותפו מר ג' את זכויותיו (מחצית) בחנות ה---.

85. המנוח ערך את הצוואה בפני עדים, עורכי הדין ממשרדו של עו"ד ---, אשר טיפל בחלק מענייניו של המנוח. עו"ד --- שימש גם כעו"ד של המתנגדים בעניינים שונים, כשהמנוח הכיר למעשה את עו"ד --- דרך המתנגד 1. כפועל יוצא, יש לדחות את הטענת הזיוף.

86. הצוואה נחתמה כדת וכדין ע"י המנוח בפני שני עדים כשרים ומכובדים. החתימות על הצוואה כולן של המנוח.

87. למנוח הייתה בכל עת עד לפטירתו הכשירות המלאה לחתום על כל צוואה ועל כל מסמך והוא מעולם לא הוגדר כמי שנשללה ממנו כשירות הדעת.

88. בשום שלב המנוח לא היה נתון תחת השפעה לא של המבקש ולא של מאן דהוא אחר.

89. המבקש לא נכח בעת עריכת הצוואה ו/או חתימתה והמנוח פעל לבדו ובעצמו מול עורכי הדין.

<u>דיון והכרעה</u>

90. לאחר עיון במלוא התשתית הראייתית, הגעתי למסקנה כי דין ההתנגדות להידחות.

91. ראשית יש לציין כי המתנגדים זנחו בסיכומים את מרבית הטענות שנטענו על ידם בהודעת ההתנגדות. בתוך כך, נזנחה על ידי המתנגדים בסיכומים טענת הזיוף וטענת חוסר הכשירות של המנוח לערוך צוואה. לכך יש משמעות, שכן *"דין טענה שנטענה בכתב הטענות אך לא הועלתה בסיכומים – אם בשל שגגה או במכוון – כדין טענה שנזנחה, ובית המשפט לא ישעה לה"* **ראו:** **ע"א 447/92 רוט נ' אינטרקונטיננטל קרדיט קורפריישן, פ"ד מט(2) 102; ע"א 8168/03 ארנון נ' חשמל זועבי בע"מ (8.11.09) [פורסם בנבו]**.

92. על אף שניתן היה לעצור כאן, דין טענות אלה להידחות גם לגופן.

<u>טענת חוסר כשירות לערוך צואה</u>

93. לשם בירור הטענה כי המנוח לא היה כשיר לערוך צוואה **ראו: ס' 15.3 להודעת ההתנגדות** מונה כמומחה מטעם בית המשפט פרופ' --- (להלן: "**המומחה**").

94. ביום 24.6.20 הגיש המומחה חוות דעת (להלן: "**חוות הדעת**") לפיה, בין היתר:

> *"... ניתן לקבוע כי לא הייתה למנוח פגיעה קוגניטיבית משמעותית לאורך השנים. לפי המועד הנדון (מועד עריכת הצוואה – פ.ג.) אף צוין כי הפסיק לצרוך אלכוהול. לכן ניתן לקבוע כי במועד הנדון היה המנוח בעל כשירות משפטית לבצע פעולה משפטית".*

95. המתנגדים לא הפנו למומחה שאלות הבהרה בהתאם למועד הקבוע **בתקנות סדר הדין האזרחי, תשמ"ד – 1984** (להלן: "**התקנות הישנות**"), שהיו בתוקף בתקופה הרלוונטית.

96. בעיצומו של הליך ההוכחות הגישו המתנגדים בקשה לחקור את המומחה. בהחלטה מיום 17.11.20 נדחתה בקשתם בשל ההסדר שהיה קבוע בתקנות הישנות ולפיו תנאי לחקירת המומחה הינו הפניית שאלות ההבהרה למומחה **ראו גם: ת"ע 22376-02-20 ע' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח' (26.8.20) [פורסם בנבו]**.

97. המתנגדים הגישו בקשה להארכת מועד להפניית שאלות ההבהרה למומחה ובקשתם נדחתה על ידי כב' הרשמת אורית אביגיל יהלומי (כתוארה דאז) בהחלטה מיום 3.12.20, בין היתר, בשל שיהוי בהגשתה ובהעדר טעם מיוחד להארכת המועד כמצוות **תקנה 528 לתקנות הישנות**.

98. כידוע, לאי חקירת מומחה יש משמעות ראייתית **ראו: עמ"ש 18465-11-20 ש' נ' ש' (8.3.21) [פורסם בנבו]**. הדבר נכון ביתר שאת מקום בו עסקינן במומחה מטעם בית המשפט מכיוון שלחוות דעתו ניתן משקל נכבד וככלל, יאמץ בית המשפט את ממצאיו ומסקנותיו של מומחה אשר מונה על-ידו **ראו: ע"א 293/88 חברת יצחק ניימן להשכרה נ' מונטי רבי, [פורסם בנבו], 31.12.1988; ת"א (מחוזי חיפה) 52051-12-13 עובד ואח' נ' לונדון ואח' (17.2.21) [פורסם בנבו]**.

99. לנוכח האמור, טענת המתנגדים כי המנוח לא היה כשיר לערוך צוואה נדחית גם לגופה.

<u>טענת זיוף החתימה על הצוואה</u>

100. הוא הדין ביחס לטענה כי חתימת המנוח על גבי הצוואה זויפה **ראו: ס' 13 ו-15.1 להודעת ההתנגדות**.

101. טענת זיוף מוכחת באמצעות חוות דעת של מומחה להשוואת כתבי יד **ראו: ה"פ (מחוזי ת"א) 2066-10-17 לוי נ' ליכטנשטיין ואח' (21.11.19) [פורסם בנבו]**. המתנגדים לא ביקשו למנות מומחה להשוואת כתב יד וטענת הזיוף לא הוכחה.

102. לנוכח האמור, טענת המתנגדים כי חתימת המנוח על הצוואה זויפה נדחית גם לגופה.

103. **בס' 15 להודעת ההתנגדות** העלו המתנגדים נימוקי התנגדות נוספים כגון: הליך עריכת הצוואה נערך שלא כדין **ראו: ס' 15.2 להתנגדות**, כי הליך חתימת הצוואה לא הוסרט **ראו: ס' 15.5 להתנגדות** ולא פורט בצוואה מקום עריכת הצוואה **ראו: ס' 15.7 להתנגדות** ואולם נימוקים אלה אינם עילות להתנגד לצוואה ואף אינם מהווים פגם צורני בצוואה, המעביר את הנטל על כתפי המבקש **ראו: עמ"ש 30316-01-15 (21.1.16) [פורסם בנבו]**.

104. הדבר נכון ביתר שאת מקום בו למתנגדים אין ולא היה כל מידע ממשי לגבי נסיבות עריכת הצוואה **ראו: ס' 15 להודעת ההתנגדות**.

105. במצב דברים זה, היה על המתנגדים להזמין לעדות את עדי הצוואה, שכן עדותם של אלו הינה עדות מהותית **ביותר ראו: ת"ע 60690-01-14 ב. ד. ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל-אביב ואח' (2.7.17) [פורסם בנבו]** והם היחידים למעשה היכולים לשפוך אור על נסיבות עריכת הצוואה וחתימתה **ראו: בש"א (ת"א) 15465/06 זלצמן נ' בלופרב ואח' (16.2.09) [פורסם בנבו]**, ולא על המבקש **ראו: ס' 14 לסיכומי המתנגדים** שכן נטל השכנוע הוא על המתנגדים **ראו: עמ"ש 35500-05-16 מ' מ' נגד ג' ש' (6.11.16) [פורסם בנבו]**.

106. זימון עדי הצוואה היה הכרחי וחיוני לנוכח האמור בתצהירי העדים ובפרט בתצהירו של עוה"ד --- מיום 29.8.19 אשר שימש כעורך דינו של המונח במשך שנים רבות **ראו: ס' 3 לתצהיר**. לעדות מעין זו חשיבות רבה **ראו: ע"א 7506/95 שוורץ נ' בית אולפנא בית אהרון וישראל, פ"ד נד(2) 215, 222; ת"ע 30578-08-17 פלוני נ' פלונית (11.2.19) [פורסם בנבו]**.

107. חשיבות נוספת לזימון עדי הצוואה – ובפרט עוה"ד --- – נעוצה בעובדה לפיה עוה"ד --- אשר ערך עבור המנוח את שתי הצוואות הקודמות **ראו: ס' 6 לתצהיר** פירט באופן ממצה את נסיבות עריכת הצוואה **ראו: ס' 3-5 לתצהיר** ואת אי זימונו של העד יש לזקוף לחובת המתנגדים **ראו: רע"א 3489/09 מגדל נ' חברת ציפוי מתכות (11.4.13) [פורסם בנבו]; ע"א 9656/06 שוורץ נ' רמנוף (27.7.08) [פורסם בנבו]**.

<u>טענת השפעה בלתי הוגנת</u>

108. הטענה היחידה שנותר לדון בה היא הטענה בדבר השפעה בלתי הוגנת **ראו: ס' 1, 14 ו-15.4 להודעת התנגדות**.

109. **בת"א (מחוזי ת"א) 40614-12-16 לקסן ישראל בע"מ ואח' נ' בנק הפועלים בע"מ ואח' (11.2.21) [פורסם בנבו]** נפסק:

"כתבי הטענות המוגשים על ידי בעלי הדין חייבים להיות בהירים, מפורשים ומפורטים, כדי שניתן יהיה לדעת בבירור מהי חזית המחלוקת ואלו ראיות על כל צד להציג למול החזית שהוצבה מולו"

110. במסגרת כתב ההתנגדות המתנגדים לא פירטו את העובדות לגיבוש השפעה בלתי הוגנת באופן ממצה והם הסתפקו בכך שבעשור האחרון לחייו, המנוח היה במצב קשה פיזית ונפשית, צרך אלכוהול וסמים ושיקול הדעת שלו היה לוקה מאוד. מצב זה הפך את המנוח ל'חומר ביד היוצר' והמבקש ניצל מצב זה והשפיע על המנוח **ראו: ס' 6 וס' 14 להודעת התנגדות**.

111. תיאור זה של המתנגדים לא מצא ביטוי בתשתית הראייתית.

112. המתנגדים אומנם העידו כי המנוח, עד יומו האחרון, צרך סמים ואלכוהול **ראו: פרוט' עמ' 4 ש' 5-4, 7, עמ' 13 ש' 23-20,** וניתן היה לבוא ולומר כי המנוח היה בבחינת "גולגולת רכה" שרצונו יש לבחון בזהירות רבה **ראו: עמ"ש 59955-09-14 י.ש נ' ר.ס (13.8.15) [פורסם בנבו]** ואולם, עיון בתשתית ראייתית ניטרלית מלמד כי על פי רשומות המעקב של בית חולים שערי צדק, ביום 10.6.13 – כ-4 חודשים לפני מועד עריכת הצוואה - המנוח נבדק ע"י ד"ר יואב לוריה ומצבו היה "...מצוין. ללא צריכת אלכוהול..." **ראו: עמ' 2 לחוות הדעת**.

113. בנוסף, עדה מטעם המתנגדים, הגב' --- העידה כי המנוח נגמל שנה לפני עריכת הצוואה **ראו: פרוט' עמ' 22 ש' 15-9**. עובד הX מר Y (להלן: "Y") אשר הוקלט בסתר על ידי חוקרת פרטית (להלן: "**החוקרת**") ששירותיה הושכרו על ידי המתנגדים, הוקלט כשהוא אומר שהמנוח הפסיק לצרוך אלכוהול "ארבע-חמש שנים" **ראו: מוצג 4 לתיק המוצגים של המתנגדים עמ' 3 ש' 24-23.**

114. על כן טענת המתנגדים אודות חולשתו הנפשית של המנוח בעת עריכת הצוואה הנובעת מהשימוש באלכוהול וסמים נדחית.

115. טענתם הנוספת של המתנגדים כי המנוח, בהיותו אדם דתי "נמשך לגברים" **ראו: פרוט' עמ' 4 ש' 9-12, עמ' 18 ש' 30-29, עמ' 23 ש' 23-22** והמבקש שכנע אותו כי המתנגדים "כופרים" וכי המבקש יתפלל עבור המנוח על מנת שנשמתו לא תגיע לגיהינום ובכך למעשה השפיע על המנוח לערוך את הצוואה לטובתו **ראו: ס' 9 להודעת ההתנגדות, פרוט' עמ' 4 ש' 29-26, עמ' 5 ש' 33-32, עמ' 9 ש' 33-31, עמ' 13 ש' 26-25, עמ' 15 ש' 35- עמ' 16 ש'4, עמ' 21 ש' 21-24, ס' 5 לסיכומים**.

116. דין טענה זו להידחות.

117. נפסק, כי לא כל השפעה מביאה לידי ביטול צוואה. החוק אינו פוסל צוואה שנעשתה לאחר השפעה או שכנוע של המצווה, אלא אם נבעו מלחץ ואיומים מפורשים או מכללא. בכדי שהוראת הצוואה תבוטל על ההשפעה להיות השפעה בלתי הוגנת - השפעה שיש בה מרכיב של אי-הגינות, עד כדי ניצול חולשתו ותלותו של המצווה ושלילת רצונו החופשי של המצווה **ראו: ת"ע 60122-07-14 (6.5.16) [פורסם בנבו]** "...*אין פסול בניסיון להשפיע על אדם שיכתוב צוואה לטובתו או לטובת אחר, מה שפסול הוא השפעה בלתי הוגנת*" **ראו: שמואל שילה, פירוש לחוק הירושה, תשכ"ה-1965, הוצאת נבו, כרך 1 עמוד 269**.

118. כיצד יקבע בית המשפט אימתי הייתה עריכתה של צוואה נגועה עקב השפעה בלתי הוגנת?

119. הסוגיה סוכמה ב**ת"ע 4118-03-15 (9.4.18) [פורסם בנבו]** ונקבע כי:

> "*ההלכה הפסוקה קבעה, בין היתר, ארבעה מבחני עזר להכרעה בשאלה האם דינה של צוואה בטלות עקב השפעה בלתי הוגנת. האחד, עצמאותו הגופנית והשכלית של המצווה; השני, מבחן התלות והסיוע שבין הזוכה על פי הצוואה ובין המצווה; השלישי – קשרי המצווה עם אחרים זולת הזוכה על פי הצוואה; הרביעי – נסיבות עריכת הצוואה ומידת מעורבותו של הזוכה על פי הצוואה בעריכתה (דנ"א 1516/95 מרום נ' היועץ המשפטי לממשלה פ"ד נב 2, 813; להלן: "**פרשת מרום**")*.
>
> (להלן: "**הלכת מרום**")

120. במקרה שלפניי, המתנגדים לא הפנו בסיכומים למי ממבחני העזר שנקבעו בהלכת מרום ודי בכך כדי לדחות את הטענה של השפעה בלתי הוגנת.

121. בנוסף, התשתית הראייתית שהונחה על ידי המתנגדים, מובילה למסקנה כי המבקש לא השפיע על המנוח לערוך צוואה. אומנם Y שהוקלט על ידי החוקרת אמר כי המבקש "שטף לו (למנוח- פ.ג.) המוח כאילו, כמו דעא"ש, כמו חמאס" **ראו: נספח 7 לתיק המוצגים של המתנגדים עמ' 9 ש' 14-15** ואולם, "באותה נשימה" אמר Y כי לא שמע שהמבקש ביקש מהמנוח לערוך עבורו צוואה **ראו: נספח 7 לתיק המוצגים של המתנגדים עמ' 8 ש' 13-14**.

122. Y הוסיף כי המנוח ביקש שאם יקרה לו משהו, עיזבונו יגיע למבקש **ראו: נספח 7 לתיק המוצגים של המתנגדים עמ' 6 ש' 2, 8 ש' 7**. זאת, מכיוון שהמבקש היה עבור המנוח כמו בן **ראו: נספח 7 לתיק המוצגים של המתנגדים עמ' 18 ש' 15-17, פרוט' עמ' 28 ש' 4**.

123. בנוסף, למבקש לא היה כל טעם להשפיע על המנוח לערוך את הצוואה שכן הוא היה הזוכה היחיד על פי הצוואה השנייה בעוד שעל פי הצוואה, חלק מהרכוש יועד גם למר ג'.

124. על כן, גם אם נכונה גרסת המתנגדים כי המנוח ערך צוואה מתוך תקווה כי המבקש יתפלל עבורו לאחר לכתו לבית עולמו, אין בכך משום השפעה בלתי הוגנת אלא רצון המנוח והוא הגורם המכריע לעניין תוקפה של הצוואה, זאת כאשר הצוואה משקפת את רצונו האמיתי **ראו: ת"ע 3717/09/15 (30.7.17) [פורסם בנבו]**.

125. הצעד הראשון בכיבוד רצון המת הוא זיהויו **ראו: בע"מ 7049/15 (17.12.15) [פורסם בנבו].**

126. במקרה שלפניי המנוח ערך 3 צוואות "עקביות" ושמו של המבקש כיורש מצא את מקומו בכל אחת מהן. מנגד, שמם של המתנגדים לא בא לידי ביטוי במי מהצוואות. ניתן לסכם ולומר כי עסקינן ברצון מוגבר של המנוח ביחס לשאלה מה ייעשה עם רכושו לאחר מותו.

127. כידוע, עקרון-העל המנחה את בית המשפט בדיני הירושה הוא כיבוד רצון המנוח **ראו: ע"א 65/67 לטושינסקי נ' קירשן, פ"מ כא(2) 20, 26; בע"מ 4990/12 זליברסון נ' זילברסון [פורסם בנבו] (2012); ע"א 869/75 בריל נ' היועמ"ש פ"ד לב(1) 98, 102**.

128. **בעמ"ש 48729-03-19 פ' ואח' נ' פ' (7.11.19) [פורסם בנבו]** הבהיר כב' השופט שוחט כי:

> *"מחויבותו הראשונה והראשית של בית המשפט, בבואו לדון בבקשה לצו קיום צוואה או למתן צו ירושה, היא לרצון המת, להגשמת משאלותיו של אותו נוכח-נפקד שהותיר אחריו אך גיליון נייר בו "**גלומים לעיתים מיטב שאיפותיו ובחירי חלומות חייו**" (הש' ש' ז' חשין "**דמויות מבית המשפט**", תשי"ג, 144)"*

129. בתוך כך, אין מקום למתן תשובה לשאלה מדוע המנוח הוריש הכל למבקש **ראו: ס' 10 לסיכומי המתנגדים** ועל בית המשפט לכבד גם רצון שאין הסבר רציונלי בצדו, ובלבד שהוא רצון חופשי **ראו:** ע"א 1212/91 קרן ליבי נ' בינשטוק, פ"ד מח(3) 705; **ת"ע 9337-10-10 ש.פ.ר עמותה למען האפוטרופסות ע.ר. ואח' נ' א. ואח' (5.7.16) [פורסם בנבו]**.

130. לכל אורך הדרך המתנגדים ניסו להוכיח כי למבקש "אופי קשה", "אופי שלוחץ" **ראו: פרוט' עמ' 41 ש' 23-20** שבא לידי ביטוי, למשל, בסירוב לאפשר קשר בין ילדיו לחמיו עד אשר ירכשו עבורו רכב **ראו: ס' 1 לסיכומי המתנגדים** ובאמצעות טענה זו להוכיח את ההשפעה הבלתי הוגנת. לשם הוכחת הטענה, הוקלטו עדים ונחקרו עדים **ראו: למשל, מוצג 9-8 לתיק המוצגים של הנתבעים**, **פרוט עמ' 48 ש' 4-3**, ואולם, כפי שהוסבר למתנגדים בדיון **ראו: פרוט' עמ' 41 ש' 17** לשאלת האופי של המבקש אין כל נפקות להכרעה בהליך זה.

131. אומנם בפסיקת בית המשפט העליון הוכרה האפשרות להוכיח "עדות שיטה" גם בהליך האזרחי, ואולם זאת "ככל שהמעשים הדומים 'קרובים' למעשה נושא כתב התביעה, מבחינת העניין או מבחינת הזמן" **ראו:** ע"א 104/64 מורגנבסר נ' ליטוינסקי, פ"ד יח(3) 442, 448; ע"א 295/60 חלמסקי נ' חברת השקעות יצחק ובניו בע"מ, פ"ד טו 1625, 1628; ע"א 46/77 בוכוולד נ' בנק ברקליס דיסקונט, פ"ד לג(1) 718, 720; **רע"א 2555/20 די.בי.אס. שירותי לוויין (1998) בע"מ ואח' נ' אליל 2000 שיווק וניהול בע"מ ואח' (16.7.20) [פורסם בנבו]**.

132. לאור כל האמור לעיל, משעה שלא הוכחה מי מהעילות להתנגדות לצוואה ומנגד, הוכח רצון המנוח לערוך את הצוואה, אני דוחה את ההתנגדות.

133. כפועל יוצא, הבקשה לצו קיום צוואה מתקבלת. צו קיום צוואה, בצירוף הצוואה, כשהוא ערוך בהתאם **לתקנה 24 לתקנות הירושה, תשנ"ח – 1998** יוגש לחתימתי על ידי על ידי ב"כ המבקש בתוך 10 ימים.

134. לאור התוצאה, המתנגדים יישאו בהוצאות משפט בסך של 70,000 ₪. סך זה ישולם למבקש בתוך 30 ימים שאם לא כן, יישאו הפרשי ריבית והצמדה ממועד החיוב ועד למועד התשלום בפועל.

135. אני מתיר את פרסום פסק הדין, לאחר השמטת פרטים מזהים.

ניתן היום, ז' סיוון תשפ"א, 18 מאי 2021, בהעדר הצדדים.

פליקס גורודצקי, שופט